

Любов Докії Гуменної
(07.03.1904 – 04.04.1996)

Отже, веселімося,
Доки ми молоді.
Після приємної молодості,
Після обтяжливої старості
Нас забере земля...

«Радіймо» – гімн студентів

Коли оглядаєш життєвий шлях Докії Гуменної, то відчуваєш, що її досвіду й своєрідному творчому доробку слід приділити багато уваги. І на теперішній час її ім'я становить певну загадку. Знана й незнана водночас в різних сторонах світу, з вагомою літературною спадщиною – і непрочитана українцями вповні, вчасно непошанована широким загалом. Розумієш на її прикладі – що значить для людини, залюбленої в літературу, яка йде зі своїми творами до читача, одразу отримати реакцію, відповідь на писане, бути відразу оціненою, обговореною і визнаною. Ні, очевидно, і в старості приємно чути слова пошани за твори, писані в молодості. Але все-таки краще вчасно – «...доки ми молоді...», коли нескінченно триває «приємна молодість», коли хочеться веселитися, бо результат прогнозується один: «Після обтяжливої старості», – співають студенти, – «нас забере земля».

Щоб розказати про неї, слід добре почитати насамперед її спогади «Дар Евдотеї», що служать ключиком до її великого жертвовного творчого життя. Для учителя української літератури це дуже важливо. Вивчення життя і творчості Докії Гуменної на уроках української літератури в середній школі має свої особливості. Її ім'я за чинною програмою має бути згадане на одному уроці в II семестрі 11 класу разом з Уласом Самчуком, Тодосем Осьмачкою, Наталеною Королевою, Іваном Багряним. Поряд з такими іменами і за 45 хвилин! Це означає, що є ризик не сказати нічого, крім отієї обмеженої інформації, що подають довідники, що скупі містить хрестоматія «Українське слово». В арсеналі вчителя лишається тільки заохочення до позакласного читання... Правда, для вчителів, що працюють в Черкаській області, є можливість представити її творчість на уроках літератури рідного краю – але треба пробудити в учнів бажання читати (і, в першу чергу, своїм прикладом). Разом з тим – і це мало для ознайомлення з неординарною творчою особистістю, автором понад 30 різножанрових прозових та драматичних творів, що ще в дитинстві утвердилася у своєму виборі: «Я буду письменницею» – і дотрималася свого вибору, пройшовши через неймовірні випробування.

Свій життєвий вибір Докія озвучила весною, в десятирічному віці, перед подружками, що ділилися одна з одною потаємними мріями: «Я буду швачкою» – одна; інша – «Я вийду заміж».

Кожен обрав своє. Вибір Докії був неординарний, незвичний для середовища невеличкого містечка Жашків, що ось тут, поряд з Уманню, по дорозі на Київ. Але чи такий вже незвичний вибір для українців – бути письменником? Згадаємо здобутки від київських літописців і проповідників Іларіона, Никона, Нестора, Сильвестра, Володимира Мономаха, агіографів Полікарпа, Сильвестра... А розійшлися по середньовічній Європі студенти з наших земель і залишали на обкладинках своїх творів подвійні імена, що вказували на територіальну приналежність – Дрогобич, Русин, Роксолан... А як швидко відродилася письменницька традиція при відкритті шкіл у Львові, Рогатині, Острозі, Києві... Ораторська й проповідницька проза, поезія, драматургія... Десятки імен на чолі з славним Григорієм Сковородою підготували прихід нової літератури з Іваном Котляревським, Григорієм Квіткою, Тарасом Шевченком... Прийшло ще століття – і з'явилися твори Докії Гуменної.

Так сталося, що читати дуже любив її батько Кузьма, що не раз приводило до сімейних сварок. В дитинстві він ховався із читанням від свого батька Гарасима, бо не було заведено в селянському середовищі проводити час за книжкою. Якщо заставали з книжкою в руках, то книжку – в піч. Але з'являлася у нього нова книжка, бо в коморі було вдосталь пшениці на обмін... Та все ж одна книжка не згоріла. Її порятував авторитет її автора. То був «Кобзар» Тараса Шевченка. Книжка захоплювала Кузьму і в зрілі роки, часто приводила до конфліктів з дружиною – Дариною – на плечі якої лягала фізична робота, коли батько читав... Докія згадувала: «Книжки, як і музика всякого роду, були невідступною пристрастю мого батька. Тож у нашій хаті, відколи я себе пам'ятаю, були «Кобзар» (видання 1847 р.), Квітка-Основ'яненко, Марко Вовчок, Нечуй-Левицький, Котляревський, комплекти журналів «Нива» й інші...». Любов до художньої літератури взагалі, і до української зокрема, батько передав Докії. Вже змалку вона без труднощів читала, з великим бажанням ходила до школи. Відрази до школи в неї не викликала навіть великодержавна нетактовність вчителя, який не зрозумів Євдокіїної української мови, котра хотіла пояснити свою неуспішність, звертаючись до нього: «Ви не доказали» – тобто «не домовили»... На що він: «Я те докажу!», піднявши і потрусивши нею... Навчання відбувалося в тяжкі роки. Перша світова війна, руйнування імперії, роки становлення й руйнування української державності – це час перебування в початковій та середній школі.

Навчання відбувалося в тяжкі роки. Перша світова війна, руйнування імперії, роки становлення й руйнування української державності – це час перебування в початковій та середній школі. Жашків, Звенигородка, Ставище. А згодом омріяний Київ відкрив перед нею двері філологічного факультету університету... Вона зафіксувала у своїх спогадах умови навчання, проживання в Києві, процес перейменування університету в інститут народної освіти...

Докії Гуменній все-таки пощастило з учителями. Для вагомості її старань літературотворення можна виокремити дві постаті й зрозуміти, що це значить для становлення письменницького розвитку: Дмитро Загул та Микола Зеров... Їх обох згодом перемололи жорна більшовицьких репресій... Взяті від них знання додали їй впевненості при поданні заяви до спілки селянських письменників «Плуг», допомогли їй утверджуватись у письменницькому середовищі.

Докія Гуменна зберегла перші свої твори, які друкувалися до 1941 року. Завдяки цьому ми маємо можливість зрозуміти значення її творчості в той період. Бо в 30-і роки її була возведено в ранг ворогів народу, що означало: друкуватися їй не дадуть. Вона стійко витримала удари долі, ледь виживаючи за допомогою добрих людей. Пройшла випробування війною, зрозуміла всі небезпеки від повернення більшовиків і все зробила для переїзду до Сполучених Штатів Америки з переселенцями ДіПі. Там вона змогла публікувати свої твори, що писала у відповідності до свого вибору теми й реалізуючи свої ідейні задуми Український читач на рідній землі зміг познайомитися з творчістю Докії Гуменної вже в 90-х роках. Найперше – надійшли її спогади «Дар Евдотеї» в двох томах. Видруковані «Благослови, мати» та «Діти Чумацького шляху». Окреме місце у висвітленні її творчості займає хрестоматія «Українське слово». Саме тут подані твори з книги «Внуки столітнього запорожця» («До читача», «Наші діти», «Повернений лист») та з книги «Прогулянка алеями мільйоноліть» («Ярило», «Волос і його рідня»).

Укладання творів Докії Гуменної до хрестоматії мало свою інтригу. Анатолій Погрібний, який був у нашому університеті на вшануванні творчості Докії Гуменної з приводу 100-річного ювілею, на моє запитання про невідповідність вказаної дати смерті признався: закралася помилка. Її саме побачили перед тим, як він мав летіти до Штатів і вручити їй згаданий чотиритомник хрестоматії. Тираж тільки закінчували друкувати. І він, заглянувши до новоспеченого примірника зімлів: він мав дарувати живій письменниці хрестоматію, де вказано, що вона вже померла... Але було знайдено вихід: передзвонили в типографію, попросили виправити помилку, передрукувати, розшити книгу й по-новому зшити її. До часу відправлення літака все було зроблено, й Докія Гуменна отримала свій примірник, де була зазначена тільки дата народження! Отриманим екземпляром письменниця була неабияк втішена.

Докія Гуменна так і залишається для нас живою, її творчість – актуальною.

А як же заявлена в заголовку цієї статті любов, запитаєте Ви? Вона – в непереборній і незрадливій любові до Книги, до Слова, до Літератури, яким і служила все життя письменниця.